

Kitabe Yayınları: 78

KUR'AN VE TARİH

Editörler

Bedrettin Basuğuy-Yunus Kaymaz

Emrullah Ülgen-Nebi Butasım

Mehmet Öztürk-Hüseyin Esved

Hatice Coşkun

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

1. Baskı: Aralık 2023

ISBN: 978-625-98762-3-8

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

KUR'AN VE TARİH

Editörler

Bedrettin Basuğuy-Yunus Kaymaz

Emrullah Ülgen-Nebi Butasım

Mehmet Öztürk-Hüseyin Esved

Hatice Coşkun

Ankara 2023

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	9
ÖN SÖZ	11
Kur'an'da Tarih ve Tarihî Bilgiyi Aktarma Üslubu Mustafa ÖZKAN	13
Kur'an'ın Ehl-i Kitaba Karşı Hz. Peygamber'i Tarihî Hadiseler Üzerinden Desteklemesi Mehmet YAŞAR	21
Kur'an'ın Anlam-Yorum Ayırımında Tarihi Şartların Rolü -Örnek Ayetler Üzerinden Açık Teorisine Bir Katkı- Burhan BALTACI - Furkan TORUN	35
Kâbe'nin İnşası ve Hz. İsmail'in Mekke'ye Yerleşmesi/Yerleştirilmesi Bağlamında Kur'an-ı Kerim'in Tarihi Bilgileri Tashih Etme Fonksiyonu Esat ÖZCAN.....	42
Şifâhî Kur'an'dan Yazılı Mushaf'a Kur'an Âyetlerinin Tarihlendirilmesi Sorunu Orhan GÜVEL	55
Kur'ân'a ve Kur'ân Tarihine Dair Rivayetler Üzerine: İbn Şebbe'nin (ö. 262/ 876) <i>Tarihu'l-Medîneti'l-Münevvere</i> Adlı Eseri Ekseninde Mehmet Nurullah AKTAŞ	66
Vehb b. Münebbih'in Kur'ân'a Dair Tarihî Rivayetleri Halil ORTAKCI.....	76
Kur'an'ın Tarih Tasavvurunda Zaman Kavramının Müphemliği Meselesi Mahmut MEÇİN	94
KUR'AN'DA KISSA ANLATIM METODOLOJİSİ Mustafa AGÂH.....	103
Kur'an-ı Kerim'de Mecûsilik/Zerdüştilik ile İlişkilendirilen Bazı Kavramlar Mahmut POLAT	111
Kur'an'da Dinler Tarihi ve Kur'an'ın Diğer Dinlere Bakışı Mehmet Mekin MEÇİN.....	126

Hz. Musa'nın Kıssasının Anlatımı Bağlamında Kur'ân Ve Kitab-ı Mukaddes Arasında Görülen Farklılıklar	
Şükrü AYDIN -----	141
Endonezyalı Kureyş Şihâb'ın Kur'an'daki Müphemlere ve Müşköllere Sosyo Tarihsel Yaklaşımı: Süleyman Peygamber Kıssası Örneği	
Eyyüp TUNCER -----	157
Sebe Sûresi 12. ve 14. Âyetleri Bağlamında Kur'ân Kıssalarının Tarihsel Gerçekliğine Dair Bir Değerlendirme	
Arslan KARAOĞLAN -----	166
Tarih Tasarımı Bakımından Kur'an: Mağara Arkadaşları Örneği	
Hüseyin GÖKALP -----	184
Mekki Ayetlerde Hz. Muhammed (s.a.v)'in Peygamberliği ve Müşriklerin Tepkileri	
Musa GÜLER -----	192
Tarih İlminin Ehemmiyetine Dair Kur'ani Bakış Açısı	
Ferhat APUHAN -----	211
Yûsuf Sûresinde Fıkhî Öğeler	
Muhittin ÖZDEMİR -----	225
Divan Şiirinde Kısas-ı Enbiya Mazmunları	
Hatice COŞKUN -----	231
Ey Ehl-i Kitap Hitabıyla Başlayan Ayetler Bağlamında Ehl-i Kitabın İslâm'a Daveti	
İbrahim YILDIZ -----	244
Mâide Sûresi Bağlamında Ehl-i Kitap Tarihine Bir Bakış	
Ceyda GÜRMAN -----	260
Vahiy ve Mitolojide Vahiy	
M. Hanefi PALABIYIK - Emine Ülkü BASTEM -----	279
Tarihi Çağlar Karşısında Kelâmullâhın Korunmuşluğuyla İlgili Kur'an'da Geçen Yazım/İmlâ Kavramlarının Tahlili	
Abdulhekim AĞIRBAŞ -----	301
Siyer Kaynağı Olarak Kur'an: Enfâl Sûresi Örneği	
Mücahit YÜKSEL -----	314

Siyer'in Eşsiz Kaynağı Kur'an

Eyüp KURT-----327

İslam Tarihine Kaynak Olarak Kur'ân Kıssaları

Öznur HOCAOĞLU-----336

Peygamber Kıssalarına Zemahşeri'nin Yaklaşımı (Hz İbrahim Örneği)

Akif YILDIRIM-----349

Kur'an Kıssalarında Manevi Unsurlar

Mehmet Şirin AYIŞ-----361

2017-2022 Yılları Arasında Türkiye'de Kur'ân Kıssaları Üzerine Tamamlanan Lisansüstü Tefsir Tezlerinin İncelenmesi

Burcu DİLEK-----371

قَصص القرآن مصدرًا للتاريخ

محمد سالم-----389

القرآن الكريم بين الهيمنة والتناص

عبد السلام يوسف-----397

الإعجاز التاريخي في القرآن

مجاهد الحوت Mücahit ELHUT-----409

دلالة كلمة الأساطير في القرآن الكريم عند المفسرين واللغويين

رفعة بيلدرم-----422

الاقتباس، ومقتبسات مستفادة من سورة البقرة تأملات أدبية وموضوعية

تسيم فاخوري-----431

شخصيات تاريخية لم تسمها القصة القرآنية

ماجد حاج محمد-----447

القَصصُ القرآنيُّ تاريخيًّا ودورُها في تعليم العربيَّة للناطقين بغيرها

كتيبة خالد الإبراهيم Kutaiba AL IBRAHIM-----457

سيميائ الإيحاء النفسى في السرد التاريخى في القرآن الكريم

أسامة اختيار Usume İHTİYAR

475

مُحَاجَجَةُ نَبِيِّ اللَّهِ إِبْرَاهِيمَ قَوْمَهُ فِي تَغْيِيرِ مَعْتَقَدَاتِهِمْ

أحمد الصالح الحججي

487

TAKDİM

İslâm dininin kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerîm, kâinatın ve insanın yaratılışına, geçmişte yaşanan hadiselerle, peygamber kıssalarına ve insan hayatının muhtelif yönlerine yer vermek suretiyle müslümanların tarihe duyduğu ilgiyi beslemiştir. Kur'an'a göre tarih insanoğlunun ve âlemin tarihidir. Zira Allah âlemlerin rabbidir, insan ise yeryüzünde Allah'ın halifesidir. İnsanın asli vazifesi sünnetullahı uygun bir cemiyet ve medeniyet inşâ etmek suretiyle yeryüzünü imar etmek ve kendini tanımaktır. Tarihî malzemenin insanı eğitmek ve sünnetullahı öğretmek maksadıyla kullanıldığı Kur'an'da kıssalar vasıtasıyla çeşitli milletlerin yaşayış, davranış ve düşünceleri bütüncül bir yaklaşımla ortaya konmuştur.

Yaratılış gayesine uygun hareket eden ve tevhid inancına bağlı olan insanların doğru yola ulaşmalarını sağlayan Kur'an kıssaları, herhangi bir ırkın veya milletin tarihine odaklanmamış, insanlık tarihini bir bütün halinde ele alarak Müslümanların dünya tarihine yönelmesini sağlamıştır. Bu bağlamda insanlık tarihinin anlaşılmasında vazgeçilmez bir kaynak olan Kur'an, Hz. Peygamber'in örnek şahsiyeti, tebliğ faaliyetleri, siyasî ve askerî faaliyetleri hakkında barındırdığı malumatla da Siyer ilmine kaynaklık yapmıştır. İslâm dünyasında tarihin ve tarih yazıcılığının gelmesine öncülük yapan Kur'an'da esbâb-ı nüzul başta olmak üzere geçmiş peygamberlerle kavimlerin daha yakından tanınması ve ilgili âyetlerin daha iyi anlaşılması ihtiyacı Müslümanları tarih araştırmalarına sevk etmiştir.

Kur'an'ın anlaşılmasına yönelik bilimsel faaliyetlere katkı sağlamak gayesiyle Bingöl Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi tarafından Kur'an ve Tarih başlıklı uluslararası sempozyum düzenlenmiştir. Bu vesileyle sempozyumun düzenlenmesinde katkıları bulunan Bingöl Valiliği'ne, Bingöl Belediyesi'ne ve Bingöl Müftülüğü'ne şükranlarımı sunuyorum. Kur'an vahyinin mahiyetinin ve kaynağının irdelendiği bir dönemde, böyle bir faaliyetin zihinlerdeki pek çok soruyu izale edeceğini ümit ediyorum. Bu amaçla sempozyumda sunulan bildirilerin genişletilerek kitap halinde yayımlanmasından dolayı memnuniyetimi ifade etmek isterim. Eserin hazırlanmasında emeği geçen İslami İlimler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Mustafa AGÂH'a, çalışmalarlarıyla katkı sunan bilim insanlarına, editörlere ve emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Prof. Dr. İbrahim ÇAPAK
Bingöl Üniversitesi Rektörü

ÖN SÖZ

Kur'ân-ı Kerim, çoğunluğu kıssalar olmak üzere önemli ölçüde tarihi bilgiler ihtiva etmektedir. Bu da Kur'an'ın tarihle sıkı bir ilişkisinin olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Kur'ân'ın özellikle geçmişle ilgili bazı hususlarının anlaşılması ve yorumlanması, ancak doğru bir tarih bilinci ve yöntemiyle mümkün olabilmektedir. Özellikle bir takım olay ve olgularla bağlantılı olarak inen ayetlerin nazil olduğu zaman ve mekânın tarihsel şartlarıyla birlikte toplumsal ve sosyolojik boyutlarının bilinmesi son derece önem arz etmektedir. Nitekim ilk dönemlerden itibaren bu bilinçle hareket eden Müslüman alimler, nüzul ortamının bilinmesinin Kur'an'ı anlamının temel ölçütlerinden birisi kabul ederek, Kur'ân tefsirinde tarihî perspektifin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymuşlardır. Esbâb-ı nüzul ilminin ortaya çıkışı da bu çabaların somut sonuçlarından birisi olarak değerlendirilebilir. Bu ilim sayesinde, çok sayıda tarihi olaya referansta bulunan ayetlerin mesajı daha doğru anlaşılabilir. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki Kur'ân-ı Kerîm, her ne kadar tarihin bir ögesi olarak belli bir dönemin insanına inmiş olsa da mesajını her dönemin insanına ulaştırmayı amaç edinen evrensel bir üslup niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîm'i tarihsel bir okumayla yorum çerçevesinin daraltılması metodolojik açıdan son derece problemlidir. Bu noktadan hareketle fakültemizin düzenlemiş olduğu sempozyumda alanında uzman akademisyenlerin sunduğu bildirimlerle Kur'ân-Tarih ilişkisi gerek bilgi gerekse metodolojik açıdan son derece geniş bir çerçeveden değerlendirilmeye çalışıldı. Bu bağlamda sempozyumda sunulan bildirimlerin genişletilerek kitap formatında basılmasından dolayı memnuniyetimi dile getirmek istiyorum. Bu vesileyle eserin ortaya çıkmasında emeği geçen düzenleme kuruluna, sekreteryaya, çalışmalarına katkı sunan bilim insanlarına ve emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Prof. Dr. Mustafa AGÂH
Bingöl Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dekanı